

УДК: 336.71

Воронченко О.В.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

У статті розглядаються проблеми державної підтримки фінансового забезпечення розвитку реального сектору економіки.

***Ключові слова:** фінансове забезпечення, державна фінансова підтримка, інвестиції, банківські кредити, бюджетне фінансування.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах важливим напрямом досліджень є визначення основних джерел фінансування для підвищення ефективності реального сектору економіки країни, яке виявляється насамперед через погіршення доступності банківських кредитів, бюджетне фінансування, зниження рентабельності власного капіталу внаслідок невідповідності середніх ставок відсотка по кредитах, фінансових можливостей підприємств щодо погашення зобов'язань за відсотками за рахунок власного прибутку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що значний внесок у дослідження проблем фінансового забезпечення реального сектору економіки зробили на різних рівнях такі вітчизняні та зарубіжні науковці як: О.І. Барановський, Н.В. Дацій, О.С. Власюк, М.М. Єрмошенко, М.О. Кизим, О.П. Кириленко, В.К. Сенчагов, І.В. Аніщенко, О.М. Сумець, Н.М. Шелудько та ін. Однак питання залучення та використання фінансування в реальний сектор економіки, обґрунтування заходів щодо виявлення нових можливостей потребують додаткового висвітлення.

Невирішені раніше частини проблеми. В Україні дотепер залишається недосконалою практика фінансування підприємств реального сектору економіки комерційними фінансово-кредитними інституціями (банками, інвестиційними, лізинговими та трастовими компаніями, фондами). Зокрема спостерігається погіршення доступу підприємств до зовнішніх джерел фінансування. Недостатнім у контексті фінансування заходів щодо забезпечення фінансової безпеки вітчизняних підприємств залишається механізм банківського кредитування.

Мета статті. Метою статті є визначення основних джерел фінансування та можливості їх залучення до фінансування реального сектору економіки.

Виклад основного матеріалу. З урахуванням специфіки розвитку держави загалом та економіки зокрема постає потреба у більш детальних дослідженнях класифікації джерел фінансування у реальний сектор економіки з метою формування якісного підґрунтя для подальших наукових розвідок.

Державна фінансова підтримка, бюджетне фінансування, банківські кредити, податкова політика, страхування, інвестиції є саме тими стратегічними факторами, які мають принципове значення, оскільки безпосередньо впливають на ефективне фінансування в реальний сектор економіки України.

Державна підтримка підприємств базується на державних заходах щодо фінансового сприяння в інтересах суб'єктів господарювання, що створюють для

цих суб'єктів прями або приховані переваги і мають грошову оцінку. Надання підприємствам державної підтримки здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, зменшення їх доходної частини (у випадку податкових пільг), а також коштів державних підприємств [2].

Державна підтримка передбачає пряме бюджетне фінансування підприємств з боку держави; податкові пільги; часткове покриття державою процентів по кредитах; державні гарантії по кредитах; державне страхування комерційних ризиків; списання заборгованості по податках і податкових зборах; пільгові тарифи на товари і послуги, що надаються державою або державним підприємством (наприклад, пільгові тарифи на електроенергію, перевезення залізничним транспортом). Ключовою характеристикою державної підтримки підприємств є міра її селективності. Селективна державна підтримка надається конкретним галузям і підприємствам. На відміну від неї, горизонтальна державна підтримка спрямована на створення якнайсприятливіших економічних умов розвитку для максимально широкого кола учасників ринку [4].

Державна підтримка повинна базуватись на принципах системності та прогнозованості дій уряду, що є одним із ключових фундаментів стабільності економіки, а без складеної та оприлюдненої програми діяльності уряду досягти стабільності та прогнозованості неможливо.

Одним із методів державної підтримки реального сектору економіки є використання бюджетних коштів для здійснення заходів щодо розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в державі. Реалізація відповідних державних програм у реальному секторі економіки може здійснюватись через механізм здешевлення кредитів, залучених як в іноземній, так і національній валюті, в тому числі іноземними фінансовими установами. Такий механізм передбачає надання державної підтримки інвестиційних проектів на умовах співфінансування. В такому випадку завдяки бюджетному інвестуванню держава фінансово підтримує реальний сектор економіки, залишаючись при цьому власником майна та майнових прав, придбаних за рахунок бюджетних ресурсів. На нашу думку, враховуючи той факт, що обсяги бюджетних інвестицій є обмеженими через відсутність реальних джерел фінансування, необхідно насамперед визначити пріоритетні напрямки реалізації інвестиційної політики, при цьому необхідно провести інвентаризацію чинних бюджетних програм і проектів, дати оцінку їх економічного та соціального ефекту в перспективі, щоб мати реальну оцінку ефективності використання бюджетних інвестицій.

Основна мета бюджетних інвестицій полягає в інвестиційному забезпеченні розвитку реального сектору економіки та соціальної сфери. Відповідно передбачається інвестування коштів у формування такої системи надання суспільних послуг, яка б забезпечувала високий рівень соціально-економічного розвитку, підвищувала б матеріальний добробут населення, забезпечувала б розвиток матеріально-технічної бази соціальної сфери, а також активізувала б інвестиційні процеси та сприяла б економічному зростанню в країні.

Однією із найбільших проблем в сфері бюджетного інвестування є його фінансове забезпечення. Саме через дефіцит бюджетних коштів значна частина інвестиційних проектів залишається не профінансованими.

На нашу думку, переважна частина бюджетних інвестицій використовується як капітальні вкладення, які спрямовуються в різні галузі економіки і забезпечують відтворення основних фондів. До них відносять:

- забезпечення простого та розширеного відтворення основних фондів державних і комунальних підприємств, які не спроможні забезпечити його самофінансування;

- компенсація втрати та пошкодження основних фондів суб'єктів підприємницької діяльності внаслідок стихійних лих, техногенних катастроф та інших форс-мажорних обставин;

- вирішення інших пріоритетних завдань, які не мають інших джерел фінансування [3].

Економічна ефективність бюджетного інвестування визначається відношенням інвестованих бюджетних коштів у реальний сектор економіки до валового внутрішнього продукту або регіонального валового продукту. Особливе значення має визначення цього показника на рівні регіонів, оскільки показує рівень ефективності реалізації інвестиційних проектів, спрямованих на соціально-економічний розвиток окремих адміністративно-територіальних одиниць, зокрема на розвиток державної та муніципальної інфраструктури та реалізацію інноваційних проектів.

У сучасних умовах суб'єкти господарювання відчувають нестачу власних ресурсів для забезпечення економічного розвитку та підвищення інвестиційної активності. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є залучення банківських кредитів в обсягах та на умовах, що відповідають вимогам збереження та нарощення ефективності їх фінансово-господарської діяльності.

Нині це найбільш вагоме джерело поповнення оборотного капіталу підприємств реального сектора економіки, потужний важіль впливу на активний розвиток підприємницької діяльності в умовах трансформаційної економіки.

Державна підтримка процесу кредитування підприємництва буде результативною лише тоді, коли вона відповідатиме довгостроковим цілям розвитку країни, матиме чіткі та зрозумілі індикатори ефективності, наприклад, доступність мікрокредитів для дрібних і соціально незахищених позичальників.

Ефективність заходів щодо бюджетної підтримки мікрофінансових організацій (МФО) досягається за виконання ряду умов. По-перше, практика свідчить про недостатню ефективність прямого фінансування державою мікрокредитних програм. Це пов'язано із впливом ряду чинників, серед яких надмірно бюрократизоване управління, наявність політичної складової, що ускладнює реалізацію оптимальної ринкової стратегії та посилює корупційні ефекти. Унаслідок цього надання бюджетного фінансування недержавним МФО повинно здійснюватися виключно на поворотній, платній і терміновій основі за обов'язкового дотримання стандартів, властивих діяльності МФО.

По-друге, міжнародний досвід засвідчує важливість регулювання мікрофінансової діяльності відокремлено від класичної кредитної діяльності з урахуванням особливостей формування резервів на можливі втрати по мікрокредитах [10].

По-третє, важливою умовою довгострокової ефективності державної бюджетної підтримки є зобов'язання МФО щодо диверсифікації джерел залучення додаткових ресурсів (наприклад, заощаджень населення, банківських кредитів, комерційних інвестицій тощо). У протилежному випадку МФО стають занадто залежними від державної допомоги, що робить їх нестійкими в довгостроковому аспекті, а отже, позбавляє можливостей стати повноцінними учасниками фінансового ринку [11].

Ступінь дотримання в процесі кредитування цільового принципу відображає потенціал впливу національної банківської системи не лише на кількісні, а й на якісні показники інвестиційного процесу в економіці.

Отже, банківський сектор безпосередньо впливає на спроможність промислових підприємств фінансувати інвестиції в капітальні вкладення та інновації. Основними чинниками, які стоять на заваді посилення позитивного впливу банків на реальний сектор економіки, є:

- низька капіталізація банків;
- високі ризики кредитування та недосконала законодавча база щодо захисту прав кредиторів;
- нестача довгострокових кредитних ресурсів і недостатнє залучення заощаджень населення у депозитні вклади;
- неефективність системи рефінансування банків з метою кредитування економіки;
- нерозвинутість системи субсидування відсоткових ставок за кредитами;
- недостатня прозорість фінансової звітності підприємств;
- вибіркове застосування практики синдікованих кредитів, що не дає змоги диверсифікувати ризики.

Підвищення кредитної активності банків суттєво залежить від обсягу капіталу. Оскільки можливість нарощування капіталу за рахунок власного прибутку банків нині дуже обмежена, то підвищення їх кредитної активності безпосередньо залежить від зовнішніх інвестицій у банківський капітал. У такій ситуації є потреба в державній підтримці, механізм надання якої має враховувати досвід інших країн, що вдало проводили політику стимулювання розвитку реального сектору національної економіки. Серед можливих заходів можуть бути:

- кредитування окремих підприємств;
- визначення державою пріоритетних галузей для інвестування;
- державні гарантії під залучення інвестицій;
- часткове повернення інвесторам видатків щодо страхування ризиків за цільовими інвестиціями;
- створення системи державної підтримки інновацій у високотехнологічні виробництва.

Зазначені вище заходи потребують жорсткого державного, а також незалежного контролю за ефективним використанням інвестицій. Враховуючи обмежені можливості вітчизняних банків щодо довгострокового кредитування, а також нагальну потребу національної промисловості в інвестиціях, доцільно посилювати роль центрального банку в реалізації цілей інноваційно-інвестиційного розвитку національної промисловості.

Отже, доцільно ще раз підкреслити, що кардинально змінити підприємницький клімат в Україні можна лише на основі ефективної кредитної підтримки як підприємців на початкових стадіях розвитку своєї справи, так і пріоритетних напрямів підприємницької діяльності. Це дозволить створити принципово нові умови для розвитку підприємництва, яке буде орієнтувати власну діяльність на виробництво конкурентоспроможної продукції, адекватної світовим стандартам.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1) обмеженість доступу до банківських кредитів для промислових підприємств (у силу високих процентних ставок і зростаючої частки проблемних кредитів) і недосконала система альтернативних механізмів фінансування реального сектору економіки;

2) ефективне використання фінансового потенціалу реального сектору економіки регіону здатне забезпечувати зростання валового регіонального продукту, як наслідок – сталий соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць;

3) відсутність єдиної узгодженої стратегії розвитку промисловості на загальнодержавному рівні та хронічний дефіцит державної підтримки структурних змін у промисловості, що підтверджено відсутністю помітного впливу залучених із бюджету інвестицій у реальний сектор на зростання обсягів його фінансового потенціалу практично в усіх областях.

Висновок. Банківська система України поки що не відіграє відчутної ролі в забезпеченні економічного зростання та розвитку реального сектора економіки країни. Суб'єкти господарювання нефінансового сектора економіки відчувають гостру потребу в нарощенні обсягів кредитування як довготермінового, так і короткотермінового на прийнятних із позиції помірному зростання витрат, пов'язаних із обслуговуванням боргу умовах. Забезпечення таких умов вимагає здійснення Національним банком виваженої процентної політики, яка, крім суто антиінфляційного регулювання, має передбачати орієнтацію на стимулювання інвестиційної активності в країні. Одним із можливих шляхів вирішення цього завдання є перегляд механізму встановлення облікової ставки НБУ, а саме, врахування при її визначенні поточного та цільового рівнів прибутковості реального сектора економіки країни.

Основними напрямками ефективного використання фінансового потенціалу реального сектору економіки, здатними забезпечити фінансову стійкість і конкурентоспроможність підприємств, а відтак і соціально-економічний розвиток регіону, можуть бути: інвестування підприємствами власних коштів у розвиток і модернізацію виробництва, за умови створення

певних стимулів; інвестування в цінні папери, оскільки це перспективний спосіб забезпечення зростання вартості (капіталізації) вітчизняних підприємств; нарощування темпів розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств; нарощування обсягів реалізації продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках тощо. Реалізація запропонованих заходів дозволить забезпечити формування ефективних регіональних соціально-економічних систем та усунення соціально-економічної диференціації, передусім за рахунок власних фінансових можливостей.

На жаль, реальний сектор ще перебуває на етапі свого становлення, що свідчить про необхідність активізації дій у цій сфері. Значним чином вирішення проблемних питань реального сектора залежить від вироблення спільної позиції державних органів та учасників ринку.

Список використаних джерел

1. Грошово-кредитні засоби регулювання економіки: монографія / за заг. редакцією д'ра екон. наук Л.В. Кривенко; Л.В. Кривенко, О.М. Дутченко, М.І. Синюченко та ін. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 210 с.
2. Єфименко Т. Інституційне регулювання економічного розвитку / Т. Єфименко // Економіка України. – 2011. – № 1. – С. 16–26.
3. Реструктуризація промисловості України у процесі посткризового відновлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.niss.gov.ua/content/articles/files/restrukt-30659.pdf.
4. Булан О. Державна підтримка підприємств реального сектора економіки в Україні в умовах її інтеграції у СОТ і ЄС. // Економіка України. – № 2. – 2011. – С. 68–78.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Nppdaa/econ/2011_2_2/305.pdf
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tpdu/2011_3/doc/2/09.pdf
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tpdu/2011_2/doc/2/08.pdf
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2011_2_3/205-209.pdf
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mre/2009_4_1/4_5.pdf
10. Мамута М. Микрофинансирование: новые возможности финансово-кредитной системы, анализируя опыт Грамин-банка по итогам визита в Бангладеш 17–22 февраля 2009 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rmcenter.ru/about/news/detail.php?ID=2914>
11. Белінська Я.В. Інструменти активізації кредитування підприємництва в умовах економічної депресії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvnudpsu/2011_1/Belinska_Ya_V.pdf

Подано до редакції 26 грудня 2012 року

Воронченко О.В.

Финансовое обеспечение развития реального сектора экономики

В статье рассматриваются проблемы государственной поддержки финансового обеспечения развития реального сектора экономики.

Ключевые слова: *финансовое обеспечение, государственная финансовая поддержка, инвестиции, банковские кредиты, бюджетное финансирование.*

Voronchenko O.V.

Financial provision for real economy

The problems of government support of financial support the real sector of the economy.

Keywords: *financial security, government financial support, investment, bank loans, government funding.*

Воронченко Ольга Володимирівна – аспірант Національного університету ДПС України.